

Karşılaştırmalı Kütüphanecilik

Sacit Arslantekin

İnsanlar ilk çağlardan bu yana kendilerini geliştirme çabasındadırlar. Bunu yaparken de, devamlı olarak, karşılarında savaşıacakları kişi, kuruluş veya olaylar bulmuşlardır. İlk çağlarda doğaya karşı verilen ortak savaşın üstesinden geldikten sonra, insanlar bu savaşı birbirleriyle rekabet haline dönüştürmüşler; bu arada kendilerinin ve diğerlerinin bilgi birikiminden yararlanmışlardır. Bu bilgi birikiminden yararlanma, onların daha ileriye gitmelerini sağlamıştır. Dün olduğu gibi bugün de şu veya bu kişi ya da kuruluş, bu çaba sayesinde diğerlerine üstünlük sağlamaktadır. Bu durum üstünlük ei değişirse bile devam edecektir; çünkü şartlar ve zaman ne olursa olsun daima bir «en iyi» bulunacaktır. Diğerleri ise söz konusu «en iyi»nin nasıl bu konuma geldiğini merak edip araştırarak, kendilerinin de aynı konuma gelebilmesi, hatta ondan da ileriye gidebilmesi için onunkine benzer çalışmalar yapacaktır. İşte bu merak ve araştırma, aslında kendilerinin daha iyi olanlarla karşılaştırılmasından doğmaktadır. Bugün gerek sosyal konularda, gerek fen konularında yapılan çalışmaların birçoğu karşılaştırmaya dayanmaktadır.

İnsanların karşılaştırma düşüncesini eskilerden başlayarak günümüze değin bu kadar yoğun bir biçimde kullanmalarına rağmen, karşılaştırma yönteminin bilimsel literatürde yer alması son birkaç yüzyılda gerçekleşmiştir. Karşılaştırma yöntemi bilimsel literatürde ilk kez 16. yüzyılda, insan ve hayvan organizmaları arasında gözlenen benzerliklerdeki farklılıkları ve farklılıklardaki benzerlikleri incelemeyi kendine konu edinmiş olan, «Karşılaştırmalı Anatomi» de yer almıştır. (1)

Karşılaştırmalı çalışmaların bundan sonra birçok bilim dalında kullanıldığı görülmektedir. Bu tür çalışmalarda iki önemli öge vardır. Bunlar, (a) çalışmanın mutlaka karşılaştırma tarzında yapılması ile (b) bu çalışmanın bilimsel olarak gerçekleştirilmesidir. (2)

«Karşılaştırma» terimi çok genel bir kavramdır. Bu terim sözlükte,

«Kişi ya da nesnelerin benzer ya da ayrı yanlarını incelemek için kıyaslama, mukayese» (3)

olarak tanımlanmaktadır.

1. John F. Harvey. «Toward definition of international and comparative library science». *International Library Review*. V, 3 (1973) 289.
2. İrfan Çakın. «Karşılaştırmalı kütüphanecilik: Teorik bir yaklaşım». *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, XXXI, 1 (1982) 6.
3. *Türkçe Sözlük*. (Ankara: Türk Dil Kurumu, 1983) 657-658.

«Kütüphanecilik Bilimi» ise meslekî bir sözlükte

«Kütüphaneler ve enformasyon ünitelerinin çalışmaları, toplumda oynadıkları rol, iş programları ve işlemlerinin çeşitli öğeleri ve onların tarih ve gelenek gelişmeleri için kullanılan genel bir terim.»⁽⁴⁾

şeklindeki ifadeyle açıklanmaktadır.

Bu iki tanım ayrı ayrı belirtildikten sonra şimdi her ikisinin birarada taşıdıkları anlamı incelemeye çalışalım: «Karşılaştırmalı Kütüphanecilik Bilimi» terimine, kütüphanecilik literatüründe ilk kez, Chase Dane'in 1954 yılında yazdığı makalede rastlıyoruz. Dane'in bu makalede yaptığı tanım ve bu alanda verilmiş daha birçok tanım Sayın İrfan Çakın'ın bir makalesinde⁽⁵⁾ tarihsel gelişim içinde ayrıntılı olarak incelendiğinden bunları burada tekrarlamakta bir yarar görmüyoruz. Ancak bu tanımlardan J. Periam Danton'un tanımını konuya açıklık getirmesi açısından bir kez daha hatırlatalım: Tanımda terim için

«Sosyo-politik, ekonomik, kültürel, ideolojik ve tarihsel şartlar açısından iki veya daha fazla ulusal, kültürel ve sosyal çevrede kütüphanelerin, kütüphane sistemlerinin, kütüphaneciliğin bazı yönlerinin veya kütüphane problemlerinin analizi...»

ifadesi kullanıldıktan sonra

«... Bu analiz, temeldeki benzerlik ve farklılıkları anlamak, geçerli genellemelere ve prensiplere varmaya çalışma amacıyla farklılıkların açıklamalarının belirlenmesi işidir»⁽⁶⁾

denmektedir.

Konuyla ilgili olarak verilen bu ve benzeri tanımlar, zaman içerisinde tanıma değişik açılardan yaklaşımlarına rağmen, hemen hepsinde de bazı noktalar aynı kalmıştır. Aslında herhangi bir terimin anlaşılabilmesi için sadece tanımlardan yola çıkmak yanlıştır. Konu bir bütün olarak işlenirken, tanımlarda kullanılan ibarelerden nelerin anlatılmak istendiği daha iyi anlaşılacaktır.

Karşılaştırmalı kütüphaneciliğin amaçları: Karşılaştırmalı kütüphanecilikle ilgili olarak verilen tanımların hepsinde de amaç; genel olarak benzerlik ve farklılıkların araştırılması, farklılıklarının nedenlerinin açıklığa kavuşturulmasıdır. Bunları madde madde belirlemek gerekirse, karşılaştırmalı kütüphaneciliğin amaçları, Sayın İrfan Çakın'ın bir makalesinde de belirtildiği gibi,

4. Leonard Montague Harrod. Harrod's Librarians' Glossary of Terms Used in Librarianship, Documentation and Book Crafts and Reference Book. (5th ed.; Vermont: Grafton, 1984) 457-458.

5. Çakın. A.g.m. 6-10.

6. Harrod. A.g.e. 184.

- «1. Uygulamalara anlam ve canlılık kazandırmak
2. Farklı koşullarda oluşmuş kütüphane sistemlerinin gelişim nedenlerini açıklamak
3. Kütüphane sistemlerinin gelişme, yönlendirme ve düzenlenmelerine olanak sağlamak
4. Problemlere en uygun çözüm yolunu bulmak, ve
5. Kütüphanecilik bilim ve teorisinin oluşmasına yardımcı olmak» (7)

olarak sıralanabilir.

Yukarıda belirtilen amaçlardan 2., 3. ve 4. sıradakileri tek bir madde halinde düşünmek belki daha doğru olacaktır. Böyle yapıldığında, belki de karşılaştırmalı kütüphaneciliğin ana amacını belirten bir tanım da ortaya çıkacaktır. Amaçların sonuncusu için ise Sayın Çakın, «Danton tarafından kazandırılmış yeni boyuttur» (8) demektedir. Karşılaştırmalı kütüphanecilik bilimi kütüphanelerin veya kütüphane sistemlerinin gelişim nedenlerini ve süreçlerini incelemesi, kütüphane problemlerine daha açık bir görünüm sağlaması yüzünden —sık sık tarihi veriler kullanmasına rağmen— kütüphanecilik tarihinden ayrılır. (9)

Amaçlarına bakıldığında karşılaştırmalı kütüphanecilik ile uluslararası kütüphanecilik, birçok yazıda da belirtildiği gibi, birbirleriyle karıştırılmaktadır. İki terim arasındaki farkı Sayın Çakın bir makalesinde şöyle açıklamıştır:

«Uluslararası kütüphanecilik ele alınan toplumsal koşullarda durum saptamasından çoğu kez öteye geçmeyen tanımlayıcı nitelikteki çalışmaları içeren, karşılıklı yardım ve dayanışma ile kütüphaneciliğin çeşitli ülkelerde gelişimini hedef alır. Bu açıklama karşılaştırmalı kütüphaneciliğin çeşitli ülkelerdeki gelişimin neler olduğu ve nasıl gerçekleştiği ile ilgilenmediği anlamına gelmemelidir. Gerçekte karşılaştırmalı çalışmaların kendilerinden beklenileni vermeleri büyük ölçüde uluslararası çalışmaların yapılmasına ve bu çalışmaların verimliliğine bağlıdır.

Karşılaştırmalı kütüphanecilik çalışmalarının uluslararası kütüphanecilik çalışmalarından ayrıldığı en önemli husus, bu çalışmaların, gelişimlerin nedenlerini ve problemlerin çözümü için farklı koşullardaki durumları inceleyerek karşılaştırma yapmalarıdır. Karşılaştırma işlemi sürekli bir biçimde niçin sorusunu yanıtlamak için yapılır.» (10)

7. Çakın. A.g.m. 9.

8. Çakın. A.g.m. 9.

9. Dorothy Collings. «Comparative librarianship». *Encyclopedia of Library and Information Science*. (New York: Printers and Printing Pubpolicy, 1978) V: 492-502.

10. Çakın. A.g.m. 8.

Bu açıklamada uluslararası kütüphanecilik için sözü edilen «durum saptaması» ve «karşılıklı yardım ve dayanışma ile kütüphaneciliğin çeşitli ülkelerde gelişimi» ibareleri kütüphanecilikle ilgili çalışmalar yapan IFLA, UNESCO gibi birçok uluslararası kuruluşun temel amaçlarındandır.

Uluslararası kütüphanecilik ile karşılaştırmalı kütüphanecilik birbirlerine oldukça yakın alanlardır. Hatta bazı yazarlar bu iki konuyu iç içe ya da, karşılaştırmalı kütüphaneciliği uluslararası kütüphaneciliğin bir dalı olarak görme eğilimindedirler. (11)

Karşılaştırmalı kütüphaneciliğin uygulama alanları: Karşılaştırmalı kütüphanecilik verilen tanımlardan çıkarılan anlama göre, iki veya daha fazla ülke arasında düşünülmektedir. Ancak bir ülke içindeki farklı çalışmalar da karşılaştırma yolu ile analiz edilebilmektedir. Bu, Collings'in yazısında karşılaştırmalı kütüphanecilik çalışmalarının üç temel türü anlatılırken de görülmektedir. Sayın Çakın'ın da değindiği üzere bu üç temel tür;

1. Bir ülke ya da bölgedeki kütüphane gelişiminin kritik analizi ve niteleyici çalışmayı sağlayan **Bölge Çalışması:** Bu tür çalışmalarda çok sayıda materyal gerekecektir. İnceleme, uygulanmakta olan sistem ve yöntemlerde etkili olmuş tarihi faktörleri de kapsar.

2. **Belli Konularda Yapılan İncelemeler:** Bir ülkede kütüphanelerin gelişmesinde rol oynayan ana faktörü ya da herhangi bir kütüphane türünün derinlemesine analizini ve kütüphane sisteminde sadece belli bir sorunun incelenmesini kapsar. Günümüzde kullanılmakta olan teori ve uygulamaların tanımlanması ve açıklanması da bu çeşit çalışmalardandır.

3. **Uluslararası ve Kültürlerarası Çalışmalar:** Bu gruba giren çalışmalar,

- a) Değişik ülkelerde tek bir kütüphane türünün incelenmesi,
- b) İki veya daha fazla ülkede yahut aynı ülkede değişik konumlarda bulunan teknik bir kütüphane probleminin incelenmesi

olarak sıralanabilir. (12)

Bütün bunlar bize karşılaştırmalı kütüphanecilik incelemelerinin öncelikle uluslararası, kültürlerarası ya da aynı ülkenin sınırları içinde olsun veya olmasın, bölgelerarası yapılabileceğini göstermektedir.

Bunlardan sonra karşılaştırmalı kütüphaneciliğin hangi konularda yapılabileceği akla gelir. Karşılaştırmalı kütüphanecilik «Bölge Çalışması» olarak yapıldığında herhangi bir ülke ya da bölgenin kütüphane sistemi incelenir. Bu çalışma sırasında sistemin gelişmesinde rol oynayan faktörler de inceleme kapsamındadır. «Belli Bir Konu İncelemesi» yapılırken de kütüphane sistemi içindeki tek bir sorun ele alınır. Bu konular, Kütüphanecilik eğitiminin kütüphane sistemine olan etkisi..., Okur-yazarlık oranının kütüphane kullanımına etkisi... şeklindeki konular olabileceği gibi, tek bir ül-

11. Harvey. A.g.m. 290-297.

12. Collings. A.g.m. 404; İrfan Çakın. «Mukayeseli kütüphanecilik». Yeni Yayınlar Aylık Bibliyografya Dergisi. XIX: 2 (1974) 76-77.

kedeki veya uluslararası çalışmalarda da görülen değişik birkaç ülkedeki tek bir kütüphane türünün analizi de olabilir. Örneğin, Almanya ve Amerika Birleşik Devletleri'nde tıp kütüphanelerinin karşılaştırılması gibi...

«Kültürlerarası» teriminin belli bir oranda açıklığa kavuşması için, burada, bu tür çalışmalara da örnek vermeye çalışalım: Bir tarım kenti olan Adana ile daha çok resmî iş merkezi olan Ankara'da halk kütüphanesi hizmetinin okuyucu gereksinimleri açısından karşılaştırılması bu konu için bir örnek olabilir. Ya da eğitim düzeyleri ve okur-yazarlık oranları farklılık gösteren iki şehir veya bölge arasında, Örneğin İstanbul ve Tunceli'de, gezici kütüphane hizmetlerinin karşılaştırılması... yahut Orta Doğu Ülkelerinde üniversite kütüphanelerinden beklenenler ve bu durumun İskandinav ülkelerindeki üniversite kütüphanelerinden beklenenlerle karşılaştırılması gibi...

Verilen örneklerde de görülebileceği üzere bazı durumlarda karşılaştırmalı kütüphanecilik çalışmalarının üç ana türü iç içe işlenebilir. Daha doğrusu, «Uluslararası ve Kültürlerarası Çalışmalar» olarak nitelenen üçüncü tür, ilk iki türle birarada görülebilir.

Bu konuda vurgulanması gereken bir başka nokta da, iki ülkeden yalnızca verilerin listelenmesinin bir karşılaştırma çalışması olamayacağıdır. Örneğin, Amerikan ve İran halk kütüphanelerinden istatistikî bilgileri yalnızca listeleyen bir çalışma, karşılaştırmalı kütüphanecilik alanına girmez. Buna karşılık, bir ülkede veya ele alınan bir sistemde kütüphanelere ait bir politika ve uygulamanın, karşılaştırılması düşünülen diğer ülke veya sistemdeki politika ve uygulamayla birlikte incelenmesi ve bunun bilimsel karşılaştırma yöntemiyle yapılması, karşılaştırmalı kütüphanecilik olarak adlandırılabilir. (13)

Karşılaştırmalı kütüphaneciliğin yararları: Karşılaştırmalı kütüphaneciliğin önemi ve yararları kısaca,

«Karşılaştırma işleminin, kütüphanecilik bilim dalına gerek teorik ve gerekse uygulamalı düzeyde sağlayacağı yararlar, bu işlemin büyük ölçüde neden ve niçin'i arayarak belirleme çabasından kaynaklanır. Bu çabalar sonucu biz kütüphaneciler sadece uygulama düzeyinde karşılaşılan problemlere uzun vadeli çözümler bulmakla kalmayıp, aynı zamanda günümüzde boşluğu oldukça hissedilen meslek felsefesinin temellerini oluşturabiliriz.» (14)

şeklindeki ifadeyle belirtilebilir.

Geçmişteki karşılaştırma çalışmalarının büyük ölçüde merak unsurundan ve kişisel dürtüleri tatmin etmeden kaynaklandığını biliyoruz. Oysa, Sylva Simsova'nın da söylediği gibi, kütüphaneci eylem insanıdır ve onu harekete geçiren şey meraktan çok uygulama ihtiyacıdır. Kütüphaneci çalışmasına, kullandığının yerine geçebilecek yeni bir uygulama sorununa, ör-

13. Harvey. A.g.m. 295-296.

14. Çakın. Karşılaştırmalı... 10.

neğin bir yönetim problemine cevap bulmayı umarak başlar. Bu işi yaparken konudan konuya atlayarak gücünü boşa harcamamasını sağlayan da, karşılaştırmalı kütüphanecilik için geliştirilmiş olan, bilimsel yöntemdir. Bu yolla kütüphaneci yeterli bir şekilde bilgi toplayıp, bunları analiz edebilir. (15)

Karşılaştırmalı çalışmalar değişik yerlerde kullanılan farklı çalışmalarını ayrıntılarıyla ortaya koyarlar. Bunu yaparken de bu işlemlerin birbirlerine karşı üstünlüklerini belirlerler. Bu tür çalışmalar, yeni bulunan ya da geliştirilen teknikleri açıklayacaktır. Bu tekniklerin bilinmesi ile belli probleme değişik bir çözüm getirilebilir. Örneğin, özellikle Anglo-Amerikan dünyasında ve birçok Avrupa ülkesinde kütüphane uygulamalarının ve düzenlemelerinin diğer ülkelere oranla daha üstün olduğu düşünülüyorsa, buralarda, belirli şartlar altında kullanılan yöntemlerin, karşılaştırma yapılan ülkede istenen hedefe ulaşmak için nasıl uygulanacakları da karşılaştırma ile ortaya konulabilir.

Bu tür karşılaştırmalarda eğer iki ülkenin kütüphane sistemleri ve/veya uygulamaları karşılaştırılıyorsa, karşılaştırmayı yapan kişinin, bulunduğu ülkeden dışarı çıkmadan yapacağı çalışma bile, kişiye yöntem ve işlem açısından yararlı olabilir. Burada karşılaştırmalı kütüphanecilik biliminin yararları olarak, daha önce saydığımız amaçları da yineleyebiliriz.

Karşılaştırmalı kütüphanecilik biliminin geliştirilmiş yöntemi sayesinde olaylar ve problemler, nedenleriyle birlikte görülebilir. Böylelikle belki de birçok sorun kökünden halledilebilecek duruma gelecektir. En azından, böyle bir çalışma sonucu olumlu-olumsuz etkenler belirlenerek, bundan sonraki çalışmalar ona göre plânlanacaktır.

Harvey'in de belirttiği gibi, Dane'in yaptığı açıklamalara göre, karşılaştırmalı kütüphanecilik bilimi birçok ülkede hangi gelişmelerin yararlı olduğunu, bunların başka nerede kopya edilebileceğini keşfetmeyi de sağlar. Ashında bu sözü edilen nokta, karşılaştırmalı kütüphanecilik biliminin en belli başlı yararlarından birini teşkil eder. (16)

Karşılaştırma nasıl yapılır? Karşılaştırmalı yöntemin nasıl uygulanacağı birçok eserde ayrıntılarıyla belirtilmiştir. Ancak biz burada Simsova'nın eserini temel alarak, bu işin nasıl yapılacağına anahatlarını çizmeye çalışalım:

Karşılaştırmalı çalışmanın amacının herhangi bir konudaki benzerlikleri ve farklılıkları, nedenleriyle birlikte ortaya çıkarmak olduğu göz önüne alındığında, bu benzerlik ve farklılıkların bulunması, araştırmacının konuya hâkimiyeti oranında kolaylaşır.

Bilimsel olarak yapılan her araştırma şüphesiz bir veri toplama aşamasıyla başlayacaktır. Bu verilerin başında, incelenen kütüphane/ler, kütüphanecilik politika veya uygulamalarının herhangi bir alanı ile ilgili olanlar gelir. Verilerin bir başka türü de kütüphane/ler ya da kütüphaneciliği etkileyen diğer faktörlerle ilgilidir. Bunlar, daha önce de belirtildiği gibi,

15. Sylva Simsova. *A Primer of Comparative Librarianship*. (London: Clive Bingley, 1982) 10.

16. Harvey. *A.g.m.* 292.

tarihi, politik, ekonomik, sosyal, kültürel ve benzeri alanlarda olabilir. Karşılaştırmalı çalışmalarda problemi bunlarsız düşünmek olanaksızdır. Ancak bu tür veriler toplanırken, bunların incelenen konuyla ilgi dereceleri dikkate alınmalıdır. Karar vermenin güç olduğu durumlarda, gereksiz gibi görünse bile, fazla veri toplamada yarar vardır. Toplanan verilerden gereksiz olanlar ancak karşılaştırma işlemi sırasında belli olacak ve ayıklanacaktır.

Karşılaştırmalı çalışmaların ikinci aşamasında, toplanan verilerin karşılaştırılacak ülkeler (bölgeler, kütüphane sistemleri ya da sorunlar) için yanyana dizilmesi işi ele alınır. Bu yanyana dizme ifadesiyle anlatılmak istenilen, bir ülke, kütüphane sistemi ve benzeri ile ilgili verilerin, karşılaştırılacak ülke, kütüphane sistemi ve benzeri ilgili verilerle yanyana sistematik olarak dizinlenmesidir. Bazı kaynaklar bu tür dizinlemeyi karşılaştırmalı çalışmalarda bir **ön karşılaştırma** olarak belirtir. (17)

Burada karşılıklı olarak ve sistematik biçimde dizinlenen verilerin hepsi de sonuç karşılaştırmasında kullanılmayabilir. Ancak araştırmacının peşin hükümlü davranmaması, tezini kanıtlayabilmek için ilgisiz görülen verilerin de elde tutulması zorunluluğu nedeniyle, bu işlemin son derece ayrıntılı bir şekilde yapılması gereklidir. (18)

Bu tür çalışmaların üçüncü aşamasında, her ülke için, o ülkeyle ilgili olarak toplanan veriler arasındaki ilişkiler saptanır. Aynı çalışma diğer ülke/ler için de yapılır. Böylece her ülke için saptanan ilişkiler aracılığıyla, sorunun neden o tür bir gelişme gösterdiği ortaya konulabilir. (19)

Bundan sonraki aşamada, bir ülke için toplanan bilgilerin her ünitesi, diğer ülkede karşılık gelen üniteyle ayrı ayrı karşılaştırılır. Buna bir bakıma tek tek veri karşılaştırması da denebilir. (20)

Dördüncü aşama olarak, daha önce her ülke için kendi içinde bilgi üniteleri arasında saptanan ilişkiler, diğer ülke/ler için saptanmış ilişkilerden karşılık gelenlerle karşılaştırılır. (21)

Nihayet son aşama olarak yapılacak iş de, bir ülke için toplanmış veriler ve saptanan ilişkilerin tümü bir bütün olarak karşılaştırılır. (22)

Çalışma bir hipoteze temellendirildiğinde, karşılaştırma sağlam bir hareket noktası bulmuş olacaktır. Bazı durumlarda da ülkelerden çok sorunlarla ilgilenmek söz konusu olabilir. O zaman eldeki materyal elbette farklı biçimde kullanılacaktır. Vurgu, sorunun üzerinde yoğunlaşacak, çeşitli ülkelerden örnekler verilecektir. (23)

Türkiye'de karşılaştırmalı kütüphanecilik çalışmaları: Karşılaştırmalı kütüphanecilik çalışmaları 1954'ten bu yana dünya kütüphanecilik literatüründe

17. Simsova. A.g.e. 51.

18. A.g.e. 51.

19. A.g.e. 52.

20. A.g.e. 52.

21. A.g.e. 52.

22. A.g.e. 52.

23. A.g.e. 52.

büyük gelişmeler göstermiştir. Ancak Türk kütüphanecilik literatürüne baktığımızda, bu tür çalışmaların hemen hiç denecek kadar az sayıda bulunduğu gözlenmektedir.

Elimizdeki çalışmaların ilki Carl M. White'in **Modern kütüphaneciliğin esasları** adlı esere giriş niteliğinde yazmış olduğu «Mukayeseli kütüphaneciliğe giriş» adlı makalesidir. (24) Daha sonra yayınlanan iki makale Sayın İrfan Çakın'ın **Yeni yayımlar aylık bibliyografya dergisi**'nde çıkan «Mukayeseli kütüphanecilik» (25) ile **Türk kütüphaneciler derneği bülteni**'nde çıkan «Karşılaştırmalı kütüphanecilik: Teorik bir yaklaşım» (26) adlı yazılarıdır.

Halbuki bu konuyla ilgili dersler, zaman zaman programlardan düşmesine rağmen, uzun zamandır ülkemizdeki Kütüphanecilik Bölümlerinde lisans ve lisansüstü düzeyde verilmektedir.

Ancak bütün bu makaleler ve dersler için teorik yönü üzerinde durmakta, dış ülkelerde bu konuda yapılmış çalışmaları incelemektedir. Oysa bizimki gibi gelişmekte olan bir ülke için, devamlı olarak bu işin teori ve metodolojisi üzerinde durmak yerine artık uygulamaya geçilerek bazı çalışmaların yapılması beklenirdi.

Karşılaştırmalı kütüphanecilik çalışması yapılırken bu işte yalnızca kütüphaneleri ve kütüphane sistemlerini değil, aynı zamanda bunları ortaya çıkaran ve etkileyen diğer faktörleri de incelemek gerektiğine daha önce değinilmişti. Bu durum Türkiye için önemle üzerinde durulması gereken bir noktadır.

Türkiye'de kütüphanecilik alanındaki yenilik uygulamaları, genel olarak, dış ülkelerde daha iyi sonuç verdiği bilinen benzerlerinden, hiç bir değişiklik yapılmadan aynısının alınması şeklinde gerçekleştirilmektedir. Oysa biraz önce de vurguladığımız gibi, değil değişik ülkeler, aynı ülke, hatta aynı şehir içindeki değişik semtler bile kültürel, ekonomik, politik, sosyal ve daha birçok açıdan farklılıklar göstermektedir. Böyle olunca da burarlarda verilecek hizmetlerin ve yapılacak işlemlerin farklılık göstermesi doğaldır. Ancak Türkiyede yapılan, çoğunlukla, bu farklılıkları gözetmeden, verimli olduğu saptanmış yerli ya da yabancı bir modelin tüm ülke ya da kütüphane türleri için aynen uygulanmaya çalışılmasıdır. Sonuç ise, herhangi bir yorum gerektirmeyecek kadar açıktır.

Dünyada birçok ülke, kütüphane ve bilgi ağlarını daha fazla nasıl geliştirecekleri düşüncesindeyken, Türkiye, henüz kütüphanelerinin temel sorunlarını bile çözememiştir. Üstelik bu sorunlarla dolu kütüphanelerin otomasyona geçmesi plânlanmaktadır. Bütün bu düşünceler eğer Türkiye'nin içinde bulunduğu durum göz önüne alınmadan uygulamaya konulursa, bu uygulama çalışmaları, başarısızlıkla sonuçlanan birer iyi niyet gösterisinden öteye gidemezler. Ancak bu sözlerimiz Türkiye'de otomasyona geçecek nitelikte kütüphane yoktur anlamına gelmemelidir. Yapıldığı bilinen bir iki çalışma tüm kütüphanecilerimiz tarafından takdirle izlenilmektedir.

24. Carl Milton White. «Mukayeseli kütüphaneciliğe giriş». Çev. Berin U. Yurdadoğ. (Ankara: Güven Matbaası, 1961) 1-12.

25. Çakın. Mukayeseli... 75-77.

26. Çakın. Karşılaştırmalı... 8-10.

Bu durumda karşılaştırmalı kütüphaneciliğin devreye girmesinde büyük yararlar vardır. Çünkü karşılaştırmalı kütüphanecilik bir metodolojiye dayalı olarak yapılacaktır. Bu tür bir incelemede amaç, gelişmiş kütüphane uygulamalarını, gelişme nedenlerini de ortaya koyarak araştırmaktır. Aynı tipteki bir çalışma kendi ülkemiz için yapıldığında, gelişme nedenleri de göz önünde bulundurulacağından, yapılan uyarılma daha sağlıklı, beklenenler daha gerçekçi olacaktır.

Gelişme nedenleri dediğimizde daha önce sözünü ettiğimiz kültürel, ekonomik, sosyal, politik ve benzeri faktörler akla gelmelidir. Örneğin otomasyona geçecek bir kütüphane kendisine daha önce otomasyona geçmiş ve bunda başarı sağlamış bir kütüphaneyi (özellikle yabancı bir ülkedeki kütüphaneyi) örnek alıyorsa, önce bazı sorulara yanıt bulmak zorundadır. Örneğin,

— Yapılacak işlemler, verilecek hizmetler manuel olarak yapıldığında ne olur?

— Bilgisayarın arızası durumunda teknik servis bulunabilecek midir?

— Herhangi bir elektrik kesintisi sırasında işlem ve hizmetlerde bir aksaklık doğacak mıdır?

— İleride otomasyona geçmiş başka bir kütüphaneyle işbirliği düşünüldüğünde, sistemler arasında iletişim kolay sağlanabilecek midir?

— Bilgisayarın bellek kapasitesi gerektiğinde istenilen düzeye çıkarılabilecek midir?

— Dışarıdan alınacak herhangi bir paket program kolaylıkla devreye girebilecek midir?

— Eldeki personel bu tür bir çalışmayı yapabilecek nitelikte midir?

— Ve hepsinden önemlisi Türkiye’de bu işin alt yapısı mevcut mudur?

Ülkemizde yapılacak uygulama çalışmaları yukarıda ancak bir kısma değindiğimiz bütün bu ve benzeri sorulara verilecek cevapları hesaba katacak nitelikte olmalıdır. Karşılaştırmalı kütüphaneciliğin amaçları göz önüne alınarak yapılacak çalışmalar, bütün sorulara verilecek cevapları da içereceğinden, yabancı ülkelerden alınması düşünülen yenilikler kendi yapımıza uyarlanarak istenilen verim alınabilecektir.

Bu konunun daha fazla aydınlığa çıkartılması ve getireceği yararların belirtilmesi için konuyla ilgilenenlere oldukça fazla iş düşmektedir. Özellikle ülkemizde Kütüphanecilik Bölümlerinde bu konuyla ilgilenen öğretim üyeleri yapacakları yayınlarla birçok kütüphaneciye bu konuda çalışma yapmaları için önderlik edeceklerdir.

KAYNAKLAR

- Collings, Dorothy. «Comparative librarianship». *Encyclopedia of Library and Information Science*. New York: Printers and Printing Pubpolicy, 1978. V: 492-502.
- Çakın, İrfan. «Karşılaştırmalı kütüphanecilik: Teorik bir yaklaşım». *Türk Kütüphaneçiler Derneği Bülteni*. XXXI: 1 (1982), 6-10.
- Çakın, İrfan. «Mukayeseli kütüphanecilik». *Yeni Yayınlar Aylık Bibliyografya Dergisi*. XXIX: 2 (1974), 75-77.
- Harrod, Leonard Montague. *Harrod's Librarians' Glossary of Terms Used in Librarianship, Documentation and Book Crafts and Reference Book*. (5th ed. Vermont: Grafton, 1984.)
- Harvey, John F. «Toward definition of international and comparative librarianship». *International Library Review*. V: 3 (1973), 289-319.
- Simsova, Sylva. *A Primer of Comparative Librarianship*. (London: Clive Bingley, 1982).
- Türkçe Sözlük*. (Ankara: Türk Dil Kurumu, 1983).
- White, Carl Milton. «Mukayeseli kütüphaneciliğe giriş». Çev. Berin U. Yurdadoğ. *Modern Kütüphaneciliğin Esasları*. (Ankara: Güven Matbaası, 1981) 1-12.